

који би се у циљу усклађивања свих међусобно испреплетаних и одлично посложених есеја веома лако могао решити.

Последња књига Стојана Ђорђевића смислено је плетиво и важан путоказ захваљујући ком је пролаз кроз густу шуму симбола српске књижевности значајно олакшан. Његови драгоцени увиди позиви су на нова читања дела кроз која су овде изложене загонетке до сада промицале, док се теоријске поставке у самој књизи указују као вишеструко проверени вредносни судови без којих се разговор о књижевности више не може повести.

Мср Маријана С. ЈЕЛИСАВЧИЋ
Филозофски факултет у Новом Саду
Одсек за српску књижевност
Докторске студије
marijanamajche@gmail.com

ОПСЕСИЈА ПРИПОВИЈЕДАЊЕМ

Милица Кецојевић, *Поетика приповедања Драгослава Михаиловића*, Албатрос плус, Београд 2022

Монографија *Поетика приповедања Драгослава Михаиловића* Милице Кецојевић настала је, како нас обавјештава напомена на крају књиге, из рукописа њене докторске дисертације („Типови приповедача и њихова функција у прози Драгослава Михаиловића”).

Питање приповедача једно је од незаобилазних и најзанимљивијих када је у питању проза писца у чијем приповиједању се техника сказа у којој, ријечима Бориса Ејхенбаума, приповедач себе истиче у први план, успоставила као један од њених најочљивијих заштитних знакова. Писање Милице Кецојевић о поетици приповиједања Драгослава Михаиловића засновано је на свеобухватном познавању прозног опуса овог писца, упућености у досадашњу књижевно-критичку, али и читалачку рецепцију, као и у сазнања бројних наратолошких теорија о проблемима поступака за које се писац одређује.

Након увода у којем се прави осврт на моменте који су обиљежили рецепцију првих Михаиловићевих дјела, односно изостанак ваљане у случају потоњих, слиједи општи преглед карактеристичних елемената Михаиловићеве поетике која се кристалише и испољава већ од самих његових литерарних почетака, превасходно збирке приповиједака *Фреге, лаку ноћ* и романа *Кад су цветале њикве*, гдје су већ конституисана својства Михаиловићевих приповедача и јунака: припадност сваковрсним маргинама, национално-историјско вријеме као детерминишући фактор њихових судбина и, коначно, језик, у којем ауторка препознаје услов без

којег Михаиловић не би постигао све што „с очевидним успехом” (М. К.) јесте.

Ослањајући се на граматичку категорију лица, Кецојевић издваја два типа нарације у његовом опусу – приповиједање у првом и приповиједање у трећем лицу. Оваква типологија биће постављена и у основу композиције ауторкине монографије о прози Драгослава Михаиловића. Приповиједање у првом лицу ће се даље гранати на приповиједање техником сказа и стандарднојезичко у првом лицу која ће добити и одвојена подпоглавља у монографији. У истом дијелу рада презентују се и бројни теоријски појмови за које ће се испоставити да могу успјешно бити употребљени у освјетљавању Михаиловићеве поетике (глас, фокализација, критеријуми Шломит Римон-Кенан, хијерархичност наративних структура и др.). Апострофиран је и значај елемента времена, тачније – аспекта његовог редоследа у Михаиловићевом приповиједању. Функционалност појмова које уводи, ауторка најприје демонстрира на приповедачу-протагонисти Стеви у роману *Гори Морава*. Коначно, ауторка скреће пажњу и на „нераскидиву и стога изузетно значајну везу између приповедачког поступка и онога што се извесним поступком у приповедању остварује”.

Потпоглавље о техници сказа пружа увид у сазнања до којих је дошла класична литература о сказу (Ејхенбаум, Виноградов, Тињанов, Бахтин), али и у експлицитне аутопоетичке погледе самог писца на овај проблем, представљене у интервјуу Видосаву Стевановићу и у књижевном писму докторанду Роберту Ходелу. Ауторка ће закључити да „Михаиловићев одабир наративног обрасца какав је сказ сагласан је са избором изузетно занимљивих и, у суштини, међу собом, по много чему, различитих главних актера”, али и „са сасвим особеним, ’суженим’ наративним оптикама јунака-приповедача, сведеним на њихов скромни егзистенцијално-психолошки хоризонт, што је, опет, у чврстој спрези са избором нестандардног језичког идиома...” Кецојевић се задржава на питањима која се тичу комуникативне структуре приповиједања, односно читаоца, тј. – у случају Михаиловићевих сказних нарација – слушаоца. Проза Драгослава Михаиловића, односно слушаоци Лилике, Жике Курјака, Милице Стефановић, Љубе Шампиона и Петрије Ђорђевић дају подстицаја за теоријска разматрања о улози, у приповиједању, онога коме се приповједач, у различитим видовима својих испољавања, обраћа. Тако Кецојевић, интерпретирајући причу „Путник”, у коју је уведен цио аудиторијум, примјећује да приповједач то чини посредством оквира, предочавајући појаву коју Кајзер назива „праситуацијом приповиједања”. Поводом „Путника” ауторка примјећује и дисконтинуираност приче у којој ће видјети једну од Михаиловићевих „готово поетичких константи” (М. К.). У поглављу о техници сказа презентују се и ауторкина тумачења других прича испричаних техником сказа, превасходно „Богиња”, оци-

јењених као „чисто ремек-дело српске приповетке” и „изразит репрезентант тзв. стварносне прозе, односно прозе новог стила”, тако да је монографију Милице Кецојевић, једним њеним дијелом, могуће читати и као монографију о овој струји прозаиста веома значајној и видљивој у српској књижевности друге половине XX вијека. Паралелно са тумачењем појединих приповједака, прати се и процес уобличења, посредством њих, појединих опсесивних мотива Михаиловићевог прозног опуса као што је мотив подвојености јунака на целата и жртву, онда и мотив искоријењености итд. Поводом „Богиња” истакнута је и способност Михаиловићевих јунака да се користе „туђим језичким материјалом” (Виноградов), али, како примјећује ауторка монографије, „на неправилан, себи својствен начин”.

Посебна пажња усмјерава се на роман *Каг су цвешале њикве*, гдје се „као суштинско намеће питање идентитета и статуса приповедне инстанце”. Кецојевић у Љуби Шампиону види „парадигматичан пример како исти лик може имати две идентичне (или паралелне) наративне функције на два различита дијегетичка нивоа”. Ауторка се бави односима успостављеним приповиједањем између наративних функција, приповједних нивоа, хронотопа приповиједања и приповиједаног хронотопа из којих, у роману, израћају проблеми обескоријењености, усамљености и тешке прилагодљивости јунака, те чежња за завичајним простором. О сказу Драгослава Михаиловића ауторка монографије говори као о „миметизму нарочите врсте”, али и назначавача ограничења ове технике која нарочито долазе до изражаја код поступка изабраног да се њиме исприча прича о Петрији Ђорђевић. За разлику од Љубе Шампиона, она нема способност преласка на фразеолошке тачке гледишта других јунака већ „има способност само за свој израз” (Михаиловић). Ауторка у наставку, на бројним примјерима, демонстрира различите стилске карактеристике од којих се тај израз састоји као што су: укључивање наратора, ономаатопејски узвични предикати, сликовита поређења и читаве поредбене конструкције, клетве, деминутиви, а није занемарено ни присуство хумора у Петријином приповиједању.

На међи између два типа приповиједања у Михаиловићевом наративном мозаику нашао се његов трећи роман, *Чизмаши*. У њему писац одустаје од сказа као доминантног наративног обрасца, али не и од истих типова јунака (маргиналца у сваком погледу) и наратора (интра-хомодијегетичног). Кецојевићева освјетљава везе између овог романа и других остварења овог писца, али и филигрантски прецизно описује разлике међу њима које се тичу спроведеног приповједачког поступка.

Анализирајући Михаиловићево стандарднојезичко приповедање у првом лицу, у причама „Ујка Драги седи под јабуком” и „Чија то душа овуда тумара”, Кецојевић спознаје Михаиловићевог интра-хомодијегетичког приповједача, какав се затиче и у приповиједи „Ухвати звезду падалицу” и детаљно указује и на „извесне разлике, које проистичу

управо из његовог статуса/позиције у приповедању и функције коју том приликом остварује”. У трећој приповједачкој књизи Михаиловића, *Лову на сџенице*, примијећени су сигнали обједињавања што ауторку наводи да у њој препозна жанровски модел вијенца приповиједака, чији је главни чинилац интеграције „исти, примарни наратор у *првом* лицу, који има улогу непосредног учесника или сведока у догађајима о којима приповеда” (М. К.), али су за њихово повезивање од значаја и хронотоп и сродност ликова.

Ауторка ће запазити да је, „почевши од друге фазе пищевог стварања, могућно, уз извесне условности, говорити и о тзв. *објективном* или *бихевиористичком* начину приповедања”. Овај начин Михаиловићевог приповиједања ауторка тумачи имајући у виду сазнања до којих је дошла Дорит Кон. Средствима приказивања који савладавају „процеп” (М. К.) између приповједача и ликова, читалац постепено открива *унутрашње* човјека (Бахтин) у Михаиловићевим прозама у трећем лицу. Овај поступак се у Кецојевићевој монографији освјетљава на примјерима неколико Михаиловићевих приповједака („Фреде, лаку ноћ”, „Шукар место”, „Јапанска играчка”, „Четрдесет и три године”...) У посљедњој Михаиловићевој књизи приповједака – *Преживљавању* ова ауторка види „синтезу најкарактеристичнијих тема и мотива садржаних у свим раније објављеним ауторовим приповедачким, али и у романескним остварењима” (М. К.). Роман *Злојвори* од стране ауторке монографије биће означен као „приповест са изразито променљивом фокализацијом”, због чега „није само мозаички компонован него и мозаички исприповедан” (М. К.). На сличан начин, организован је и роман *Треће њролеће*.

Свако поглавље у монографији Милице Кецојевић отвара се цитатима различитих аутора (од П. П. Његоша и Ролана Барта до Хенрија Џејмса и Едварда Гибона) као мотоима који наткриљују поједине дијелове монографије, пружајући наговјештаје њихових тема, а обједињује их опсесија причом и приповиједањем, било да се ради о фикцијама с „мирисом реалности” (Џејмс) или без њега. На крају рада представљен је и обиман списак извора и литературе из којих је ауторка у цијелом раду, вођена принципима функционалности и занимљивости, селектовала грађу за анализирање Михаиловићевог прозног опуса и издвојила богат теоријски инструментариј уз чију помоћ је сачинила монографију у којој ће михаиловићевци међу читаоцима српске књижевности, којих није мало, уживати подоста.

Мр Бојан РАЈЕВИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Докторске академске студије
bojanrjv@gmail.com